

ΘΕΑΤΡΟ

ΙΨΕΝ, «Βρυκόλακες», (μετάφρ. Γιώργου Πολίτη). (Έθνικόν)

Λέγαμε άλλοτε, σχετικά με την Έλ. Σκηνή, πώς ο κ. Μελάς δέν μπορούσε ν' ανεβάσει παρά τὰ έργα, πού τὰ εἶχε δεῖ σὲ ἄλλα θέατρα πιό πρῖν καί, φυσικά, τὸ θεωρούσαμε βασική του ἔλλειψη. Μὰ τώρα πιά τὸ γνώρισμα τοῦτο πάει νὰ γίνῃ τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ κάθε ρωμοῦ σκηνοθέτη μετὰ τὴν ἐπιμονή, πλάϊ στὴ συντηρητικότητα, πού βαθαίνει τὸν κ. Φ. Πολίτη καὶ ανεβάζει παλιὸ δραματολόγιο. Σχεδὸν δώδεκα δράματα τοῦ Ίψεν μᾶς εἶναι ἄγνωστα ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα καὶ ὁμως παίζονται οἱ «Βρυκόλακες», πού τοὺς εἶδαμε καὶ τοὺς ξαναεἶδαμε ἄπειρες φορὲς. Δέν παίζει ἑτ' ἄλλα τὰ έργα τοῦ ο. κ. Φ. Π., γιατί τὸ κοινὸ μας δέν εἶναι ὥριμο ἀκόμα νὰ τὰ δεῖ καὶ ἀπαιτεῖται αἰσθητικὴ προεργασία... μακρόχρονη προπαίδευση ἑνὸς λαοῦ, πού ὡς τὰ χιτὲς ἀκόμη ἦταν καταδικασμένος ν' ἀκούει τὰ βουλευαρδιέρικα κατασκευάσματα τῶν γάλλων βιομηχάνων», ὅπως λέει στὴν «Πρωία» (2 Φεβρ.). Δέν ντρέπεται ὁ κ. Φ. Πολίτης νὰ γράφει τέτοιες φράσεις; Αὐτὸς πρῶτος ανεβάζει πραγματικὸ θέατρο στὴν Ἑλλάδα;—Ὅλοι οἱ ἄλλοι μόνο βουλευάρτο παίζουν; Καὶ δέν κοκκινίζει λίγο καὶ δὲ θλίβεται γιὰ λογαριασμὸ δικό του, ὅταν λέει πὼς οἱ Ἀθηναῖοι ὅλοι δὲ νοιώθουν ἀπὸ θέατρα καὶ δέν ὑποψιάζεται πὼς δέν τοῦ ταιριάζει δὰ ὁ ρόλος νὰ μᾶς ἀναμορφώσει;... Προφάσεις!—Πὼς ἔχεις καταστήσει ἔτσι, μωρὲ Φῶτο Πολίτη, ἀγαπημένο μου παλῆ ἰδανικὸ καὶ μόνε πνευματικὸ ἄνθρωπε τῆς πατρίδας μας;—Τί κάθεσαι καὶ δικαιολογεῖς τίς πράξεις σου; Παίξε ὅτι θέλεις καὶ μὴ διακινδυνεύεις τέτοια λόγια. Πρόσεχε ἀκόμη: ἐκεῖνο τὸ «στοχαστικὸς καὶ ἀγαπητὸς θεατρικὸς κριτικὸς...κ. Λέων Κουκούλας...», ὅχι πὼς ὁ κ. Κουκούλας δέν εἶναι ἀξιόλογος, ἀλλὰ κανεὶς δέν πιστεύει πὼς ὁ Φ. Πολίτης παραδέχεται ἄλλους γιὰ στοχαστικὸς καὶ ἂν μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ αὐτό, μὴν ξαναγράψεις τὴ λ. «ἀγαπητὸς» ἢ ἀγάπη δέν εἶν' αἰσθημα γιὰ τὴν καρδιά ἑνὸς υπερβατικῦ ἰδεοκράτη. Φαίνεται καθαρὰ πάλι πὼς κολακεύεις τοὺς αὐλικούς σου γιὰ συμφέρο σου.

Μοῦ ἔκανε τὴ χειρότερη ἐντύπωση ὅτι στὰ προγράμματα μετὰ τίς ἀναλύσεις κλπ. δὲ γίνεται κουβέντα γιὰ τὸν Θωμᾶ Οἰκονόμου, πού ὡς τόσο καὶ ὁ κ. Φ. Π. τὸν θαύμαζε καὶ ὁ κ. Μπαστιάς, πού ἔγραψε τὴν ἀνάλυση, τὸν ἤξερε καὶ προσωπικα, ὅπως ὅλη μας ἡ γενεὰ τὸν πλησίασε καὶ τὸν λάτρευε καὶ τὸν ὑμνοῦσε τὸν ἔξοχο ἐκεῖνο ἠθοποιὸ τοῦ Ίψεν. Τόση ἀστοργία στοὺς περασμένους ἡρώας τοῦ θεάτρου μας; Καὶ ὁμως τὰ παλῆ ἔχουν καὶ παραέχουν τὴ θέση τους ἐκεῖ κάτω, στὸ χτίριο τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Ἄν τὸν θυμόντουσαν κάπου δὲ θὰ λιγότευε ἢ δόξα τους.

Τὸ «καινούργιο» στοὺς «Βρυκόλακες» ἦτανε, λέει, πὼς δόθηκε ἡ σημασία στὴν πραγματικὴ πρωταγωνίστρια τοῦ ἔργου κι' ὄχι στὸν Ὀσβαλντ, ὅπως ἄλλοτε κι' εἶσαι δείχνεται πὼς θριάμβευσαν στὸ Ἐθνικὸ οἱ σωστὲς ἐρμηνεῖες· αὐτὸ εἶναι βέβαια σωστό, πρωταγωνίστρια εἶναι ἡ κ. Ἄλβιγκ, μὰ στὰ 1894 (29 Ὀχτ. θ. Κωμωδιῶν) πού παιχθῆκανε γιὰ πρώτη φορὰ οἱ «Βρυκόλακες», ὁ θίασος δὲν εἶχε πρώτη γυναῖκα μὲ φῆμα παρὰ δυὸ ἄντρες,—τὸ Βονασέρα καὶ τὸν Παντόπουλο· ὁ «ἐραστὴς» πῆρε τὸν Ὀσβαλντ, νέος· νέος, καὶ μὲ ἀξία τότε, καὶ τὸν πάστορα ὁ Παντόπουλος μὲ τὰ παράδοξα καὶ σήκωνε ἡ ἀρρώστια του, καὶ τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὸν Οἰκονόμου ἀργότερα, γιατί κι' ἐκεῖνος ὅταν ἔπαιζε στὰ 1908 δὲν εἶχε πρώτη γυναῖκα, ἡ φῆμα ἦταν αὐτὸς, κι' ὅταν τοὺς ἔπαιζε μὲ τὸ θίασο Κυβέλη, μιὰ φορὰ πού θὰ γινότανε εἰσπραξὴ μὲ τ' ὄνομα τοῦ Οἰκονόμου δὲν ἔπαιζε ἡ Κυβέλη, καθὼς καὶ ὅταν ξονάπαιζε ὁ Βονασερας μὲ τὸ θίασο Κοτοπούλη δὲν ἔπαιζε ἡ Μαρίκα παρὰ ἡ Σοφ. Ταβουλάρη. Σύμπτωση λοιπόν, ἀνάγκη καὶ ὄχι κακὴ ἀντίληψη.

Βέβαια ἡ κ. Παξινοῦ, πού ἔκανε τὴν κ. Ἄλβιγκ, δὲν εἶναι πρωταγωνίστρια. Ὁ ρόλος αὐτὸς θέλει Μαρίκα ἢ τὴν Κυβέλη, μελετημένη ὁμως. Ἀλλὰ κατώτερη σημασία τώρα δὲν μπορούσε νὰ δοθεῖ στὸ ρόλο, γιατί στὸ Ἐθνικὸ δὲν ὑπάρχει, κι' αὐτὸ εἶναι καλὸ ἀπὸ μιὰν ἄποψη, πρωταγωνίστρια, γιὰ τὸν κόσμον δηλαδή. Ἄν ἦταν στὸ θίασο ἡ Κυβέλη ἢ ἡ Μαρίκα κι' ἔπαιζε ἡ κ. Παξινοῦ, πάλι ὁ ρόλος θὰ φαινότανε δεύτερος. Ὡς τόσο ἡ κ. Παξινοῦ ὡς κ. Ἄλβιγκ εἶναι ἡ καλύτερη γυναικεῖα ἐμφάνιση στὸ Ἐθνικὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ του. Γενικὰ ἔμένα, ἡ κ. Παξινοῦ, ἔμένα δὲν μὲ ἰκανοποιεῖ. Ἔχει κάτι τὸ αὐθάδικο, τὸ πειραιώτικο, κάτι σὰν τὸ παρουσιαστικὸ τοῦ κ. Μετᾶ στὸ παῖξιμό της κι' ἓνα σφυριχτὸ σίγμα στὴν προφορὰ, πού τὴ ζημιώνει πιὸ πολὺ. Καὶ ὁμως ἡ κ. Παξινοῦ κατανίκησε μέσα μου ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις μου καὶ μοῦ ἔδωσε πρώτης γραμμῆς χαρὰ, σπάζοντας τὰ ἐλαττωμάτά της. Τὸ ντύσιμό της, οἱ κινήσεις της καὶ ἡ εὐγενικὴ ἔκφραση τοῦ προσώπου της, τοῦ ὄραίου, μὲ κάνανε νὰ τὴς χρωστάω εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν ἀπόλαυση. Ἔτσι δὲν κόθομαι νὰ ἐξετάσω, ἂν λύγισε πούθενά καὶ θὰ μοῦ μείνει ἀξέχαστη ἡ οὐσιαστικὴ της ἀπόδοση μὲ τὴ φωνὴ της ἰδίως, ἐκεῖ πού φανερώνει τοὺς πόνους της στὸν πάστορα. Ἡ Μαρίκα εἶχε δικαίω νὰ τὴν βγάλει στὴ «Γυμνὴ Γυναῖκα». Ἔχουμε πιά μὲ τὴν κ. Παξινοῦ δυὸ ρόλους ἄριστα παιγμένους· στὸν «Πατέρα» καὶ στοὺς «Βρυκόλακες». Τὸ κέρδος δὲν εἶναι καθόλου μικρὸ. Ὁ κ. Μινωτῆς ὡς Ὀσβαλντ μοῦ φάνηκε ἄριστος ὡς προσπάθεια μ' ἐπιστρατευμένους ὅλες του τὶς φυσικὲς καὶ τὶς ἐπίχτητες ἀρετὲς καὶ μόνο στὸ τέλος τοῦ ἔργου ἔδειξε ὅτι, ἂν καὶ ἦταν σοβαρὰ καὶ πόσο σοφὰ κυβερνοῦσε τὸ ρόλο του, δὲν βρισκότανε στὸ ταιριαστὸ ὕψος, τουλάχιστο γιὰ τὸ κοινὸ, πού δὲν τὸν χειροκρότησε ἐδῶ πολὺ θερμὰ ὁ Οἰκονόμου ἔκανε τὸ θέατρο νὰ σειεται. Μὰ κι' ἂν δὲν πέτυχε ἀπολύτως, τὸν Ὀσβαλντ τὸ θεωρῶ τὴν καλύτερὴ του δημιουργία. Εἶναι σπουδαία δόξα νὰ γονατίζει κανεὶς στὰ μεγάλα, παρὰ νὰ θριαμβεύει στὴ ρουτίνα καὶ σὲ ὅτι τὸν βοηθάει τὸ φυσικὸ του μόνο. Ἄλλο εὐχάριστο ἦταν ὁ κ. Ν. Παρασκευᾶς, πολὺτιμος ἠθοποιός, ἀπὸ τοὺς λίγους, πού μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ὀνειροπολεῖ γιὰ πολλοὺς ρόλους, ἔδωσε τὸν πάστορα τέλεια· φανέρωσε τὴν ψυχὴ τοῦ ρόλου, τὸν ἔκανε ὅπως εἶναι, ἀντιπαθητικὸ καὶ γελοῖο. Ὁ Ἄλκης Θρύλος παρατήρησε (Ν. Ἑστία) πὼς τὸν ρεζίλεψε πολὺ τὸν πάστορα ὁ κ. Παρασκευᾶς καὶ πὼς ὁ Ἴψεν δὲν θὰ γελοιοποιεῖσε τόσο ὁ ἴδιος ἓνα ρόλο, πού δείχνει ἀνθρωπο ἀντίπαλὸ του. Ἀντίληψη κοσμικῆς κυρίας. Ὁ Παντόπουλος, φαίνεται, θὰ τὸν ἔπαιζε δραματικά, γιατί τὸ γράφουν τότε καὶ τὸ συζητοῦν· ἔτσι ὁ πόθος τοῦ Ἄλκη Θρύλου γιὰ σοβαρότητα καὶ γιὰ γενναίω φροσύνη πρὸς τοὺς ἐχθρούς μας ἔχει ἐκκληρωθῆ ἰ πρὶν 40 χρόνια.

Ἀλήθεια πὼς τόπαθε ὁ κ. Φ. Πολίτης καὶ ἀνέβασε μονοσάλονο ἔργο;—Μὰ δὲν παραπονιότανε δίκαια κανεὶς. Αὐτὴ τὴ φορὰ πέτυχε ἓνα πολὺ πετυχημένο φοιτιστικὸ ἀποτέλεσμα ὄχι μὲ τοὺς προβολεῖς, ἀλλὰ μὲ τὸ σκοτιάδι· τὸ θαυμάσιο ἐκεῖνο σκοτιάδι, πού πύκνωνε ὅσο ἔφτανε πρὸς τὸ φόντο, ὅπου γινότανε σχεδὸν πίσσα. Μόνον ἡ τζαμαρία ἦταν γελοία, ὅταν περνούσαν σὰν καταγκιόζηδες τὰ πρόσωπα. Ἡ θέση τῆς λάμπας ἀπάνω στὸ τζάκι ἀρίστη καθὼς καὶ τὸ κόψιμο γενικὰ τοῦ δωματίου. Γελοῖο ὁμως, πολὺ γελοῖο ἦταν ἐκεῖνα μὲ τὶς σιαγόνες τῆς βρογχῆς, πού κυλοῦσαν στὰ τζάμια καθὼς καὶ οἱ ἀναλαμπὲς τῆς φωτιάς τοῦ τζακιοῦ. Διάολε, γιὰ κάτι τέτοιους παλατισμοὺς εἴμαστε ὄρμητοι!... Ἀχώνευτη κατὰσταση πιά!

Ὁ κ. Γιώργος Πολίτης ἔκανε μιὰ μετάφραση πού θὰ μείνει ἀξέχαστη, μνημειακὴ. Μιὰ γνήσια θεατρικὴ δημοτικὴ μὲ λεπτότατες ἀποχρώσεις καὶ μὲ ζωντάνια θερμότητῃ· σοβαρὴ καὶ ρωμαλέα· θαυμαστὴ ἡχητικὴ, ὄχι μόνο στὶς λέξεις, ἀλλὰ στὴ μουσικὴ ὀλοκλήρωσή της ἀπὸ τελεία σὲ τελεία. Ὁρισμένα σημεῖα της μοναδικὰ καί, σχετικὰ μὲ τὶς ἄλλες μεταφράσεις, ἀνώτατα. Ἡ ἀπόλυτη πίστη μου στὸν εὐγενικὸ καὶ τιμιότατον αὐτὸν ἐργάτη τῆς θεατρικῆς μας ἔκφρασης...